મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાના અર્થ.

પાઠ ૧.

શહેનશાહ=મહારાજાધિરાજના રાજા

સંગીન=મજબુત જોરાવર

પુરાતન=ઘણુ જુનુ

ચરિત્ર=વૃત્તાન્ત, હેવાલ

જ્યેષ્ઠ=મોટા

...ન્સ ઓવ વેલ્સ=વેલ્સનો રાજપુત્ર

...બ=ખિતાબ

...લ=ખુલ્લા મનના

...શાસ્ત્ર=વહાણ ચલા...ની કળા

...=ગોઠવણ

...=ઘણોજ

...કેળવણી

...ન=મુસાફરી

...લોણા=ચોગરદમ ફરી...વુ તે

ચાલુ=કાયમ

પદવી=ઓદ્ધો

પ્રવીણ=માહીતગાર

નિર્ણય=ઠરાવ

ક્રમેક્રમે=એક પછી એક

બાંધો=બંધારણ

નિર્માણ=નક્કી

યુવરાજ=ગાદીનો વારસ

આદરસત્કાર=આવકાર

લથડવા=બગડવા

રાજ્યાભિષેક=રાજગાદી પર બેસાડવાની ક્રિયા

પાયતખ્ત=રાજધાનીનુ શહેર

આબાદી=ચઢતી

પાઠ ૨.

નણદ=વરની બેન

ઢદ=ઘાટ

નેફો=ચણીઆના જે ભાગની ચ પાટી વાલવામા આવે છે તે

કુચો=કુચડો

બહાનુ=ઓઠુ, ખોટુ કારણ

ચીતરી કાઢયા=ગમે તેમ લખી કાઢયા

નકલ=ઉતારો, કોપી

લપલપાટ=જોઇએ તે કરતા વધારે ઉતાવળ

પાઠ ૩.

ડાળે બાંધેલો હીચકો.

હીચકો=ઝુલો

બકુલ=બોરસળી

તણી=ની

શોભા=દેખાવ

હીચુ=હીચકો ખાઉં

અપાર=પાર વગરનુ, ઘણુજ

વળતી=પછી

વાળ=બાલ, નિમાળા

ચમકાવે=ચોંકાવે

માય=મા	ફુલયા=ખીલ્યા	લીલા પીળા ...
મલકાવે=હસાવે	ભારી=ઘણું	ચક્કર આવે ...
માય મા	શિર=માથુ	...ય=હું નશીએ
...ગધી=સારી વાસ	મંદ=ધીમી, થોડી	તુય=તું ને સાગ

સમજુતી—બેની ! આરસણીની ડાળ પર બાંધેલા આ ઝુલ ગોળામાં મારી છું હું ઘણા વહાલથી હીંચકા ખાઉં ...

તે હું જોરથી હીંચકા ખાઉં તો સામી ડાળ સુધી જાઉં, ... પાછા ફરતા ... ડાળ સાથે અફળાઉં, પવનના પુરા ઝપાટા સુખ આપે ... પાંદડી નિમાળા છુટા પાડે છે અને ઘણી વાર ચોકાવે ...

... મનને ચોકાવે છે અને ઘડીમાં ગભરાવે છે વળી ... ધીમા ... વાય છે ... મને હસાવે છે બાગમા ફુલ ખીલ્યા છે ... સારી ખુશબો વડે છે ! એ ખુશબો મને ઘણું સુખ આપે ?

આરસણીના ફુલ માથા પર પડે છે તે ઝીણા ટપકા જેવા, વળી ... મને મીઠી ધીમી ખુશબો આપે છે, મા નીચું ... હીંચકા ખાઉં, હીંચકા ખાઉં, હીંચકા ખાઉં, પણ ચક્કર આવે તો અ... ...

હું હિંમત રાખું તો થાકથી ફરી થાકું નહિ પણ આ વડ ... હીંચકા ... તું તૂટતો ! જ્યારે તું તૂટયો ત્યારે હું પડું અને અફળાઉં, માટે રમવું છોડી દઈને હવે તો હું ઘેર જાઉં

પાઠ ૪.	આસન	દીલના
વિવેક=સતકાર	ચીંદરડી=લુગડાનો કકડો	ટળાની=મટાડી
ડેસ=ડોકર	ખાતર=મરદાસ	મફતની=વગર પૈસા
ચાકળો=ચામડા વગેરેનું	વય=ઉંમર	**પાઠ ૫.**
રૂથી ભરેલું ગોળ	મોટા મનના=ઉદાર	ઘોરો છો=ઉંઘો છો

-નજ-

નુ જમવાનુ
વી=મોટા શબ્દે
વખત જણાવવા
તોપનો અવાજ
વામા આવે છે તે
ાવરો=અભ્યાસ, ટેવ
ચ્યુ=બચાવ્યુ મેળ
યુ
'જુતી-વહેલા સુઇ
ય અને વહેલા ઊઠ
તે જરા પણ દુ ખ
જુએ નહિ, કારણ કે
ઘણી તાકાત, અક્કલ
અને દોલત વધે છે
તેથી તેને બધા સુખ
મળે છે

પાઠ ૬.

બાજ અને કાલ.

તે=મલકાતે
મ=મોઢે.

વેર્યા=નાખ્યા
નશીબે=દૈવયોગે
ફેગ=ના
નીચા નમી=વાકાવળી
વીણીશુ=એકે એકે
લઇશુ
અત્યારે=હમણા
ગુસ્સે થઇ=રીસ કરી
વિપત=દુ ખ આપના
વખતાન ...
દીલગીર=ઉદાસ
કાલ=આવતો દિવસ
ભુલીને=વિસરીને
ભુંડુ=નઠારુ, ખરાબ
માફ=ક્ષમા
અન્યાય=ગેરઇન્સાફ
અટવાને=અટકાવવાને
ગુસ્સા=ક્રોધ રીસ
ઘટવાને=ઓછો થવાને
વઢવુ=લડવુ
ધીરીને=ઉધાર આપીને

આબ...
ધનપાખી=પૈસા ...
પાખી=વગર, સિવાય
દેવુ=આપવુ
માગના=ઉધાર આપેન
નવ=નહિ
આપે=આપે
વાકુ ...
બાળે=...
...
...
સદ્ગુણ=સારા ગુણ
પામા=મળા
ગુસ્સા=ક્રોધ
ગાળો=અપશબ્દ, ભુ
બોલ
ચિતા=ફીકર
ચટપટી=ગભરામણ
ચળવળ
અટપટી=ગુ ચવણ
ભરેલી
મા'લ=ખુશીથી ...

સમજુતી—નદીએ ખુશી થઇને રસ્તામા ગુલાબના ફૂલ નાખ્યા, તે આપણે વાકા વળી ક્યારે વીણીશુ ? હે બાઇ, હમણા

આજ ને આજ વીણી લો (મતલબ કે જેમ ફૂલ
કરમાઇ જાય છે તેમજ સારા કામો કરવાનો વખત પણ
છે, માટે ગુલાબના ફૂલ રૂપી સારા કામો તરતજ કરવા)
એટલે કુદરતે ગ્રતામા એટલે દુનીઆમા ગુલાબના ફૂલ એટલે
કામો) (૧) પણ કદાપિ જો તે ગુસ્સો કરીને બોલે, તો તેને વ
દુખ પડે, તો પછી ઉદાસ ક્યારે થવુ ? હે ભાઇ, કાલે, કાલે, ક
(મતલબ કે સારા કામ કરતા દુખ આવી પડે તોપણ દીલગીર થ
છોડી દેવુ નહિ) (૨) કોઇએ ભૂલથી આપણુ નકારૂ કીધુ હોય
અને વળી આવીને આપણને દુખ પણ આપ્યુ હોય, તો તેને આ
પણે માફ ક્યારે કરીશુ ? હે ભાઇ, આજ ને આજ અત્યાર માફ
કરીયુ (૩) પાપ ગુનેહગાર મળતો હોય તે અટકાવવાને અને મનમા
રોસ ઓછી કરવાને માટે જો કોઇની સાથે લડવુ પડે તો ક્યારે લડવુ
હે ભાઇ, કાલે, કાલે, કાલે, લડવુ (૪) કોઇએ આપણને પૈસા ઉધાર
આપીને આપણી આબરૂ રાખી હોય, ને માણસ પૈસા વગર દુખી
થતો હોય, તો તેને પૈસા પાછા ક્યારે જઇને આપવા ? હે ભાઇ
આજ ને આજ હમણા આપવા (૫) આપણે ઉધાર આપેલા પૈસા
પાછા આપે નહિ અને વાકુ બોલીને સામુ પણ જુએ નહિ, તો તેવા
માણસ પર કોરટ ક્યારે ફરિયાદી કરવી ? હે ભાઇ કાલે, કાલે, કાલે
ફરીયાદી કરવી (૬) સારા ગુણના ઘણા કામો કરવા છે પણ કામ
ઘણાને લીધે આપણને જરા પણ વખત મળે નહિ તો પછી તેને
ક્યારે કરવા ? હે ભાઇ, આજ ને આજ હમણા કરવા (૭) મનમા
કોઇ નઠારા સ્વપન, ફીકર, ગભરામણ અને ગુચવણ ભરેલી વાતો
પોતાની મેળે આવે તો તે મનમા જઇને ક્યારે આનદથી રહે ? હે
ભાઇ, કાલે કાલે, કાલે.

સ સારા કામ આજ ને આજ કરવા, અને નઠારા કામને, આવતી કાલ પર રાખવો મતલબ કે નઠારા કામ કરવાજ નહિ

પાઠ ૭.
ધીરજ=સબુરી
નાપસંદ=અણગમતા
વઢકારૂ=વઢકણું
ટક ટક કરવું=બડબડવું
અણગમો=નાખુશી
કંટાળો=ચીતળી, ત્રાસ
કૃત્ય=કામ
સંભાળ=સાવચેતી
પૂરતી=જોઇએ તેટલી
સાવચેતી=સંભાળ
શત્રુવટ=વેર, દુશ્મનાઇ
બળાપો=પસ્તાપ
સમાચાર=ખબર
રંગ=મજા
ભંગ=નાશ
ફળાદિ=ફળ વગેરે
હરી ગયો=છાની રીતે લઈ ગયો
પતિ=ધણી, વર
રાક્ષસ=દૈત્ય, અસુર
છુટકારો=છુટકો
આરોપ=આળ, તહોમત

પાઠ ૮.
શોખ=છંદ, નાદ
'ફરે તે ચરે અને બાંધ્યા ભૂખે મરે'=મહેનત કરે તો તેને તેનું ફળ-ખાવાનું મળે, પણ જો મહેનત ન કરે, તો ભૂખે મરી જાય
લાગુ=બંધ બેસતુ
સીમ=ખેતર
અર્થ=મતલબ
કહેવત=કહેણી, અનુભવ સિદ્ધ વાક્ય
બોધ=શિખામણ, ઉપદેશ
માદલા=માદા જેવા
કામણ=જાદુ, વશ કરવાની યુક્તિ

પાઠ ૯.
શરદની રાતે ગરબા ગાવા વિષે.
સાહેલડી=સખી
હાં હાં=કિકીઆરી
હરિચરિત=પરમેશ્વરની લીલા
ચરિત=ચરિત્ર, લીલા.
અલબેલડી=લાડકી, રંગીલી
સખી=બેનપણી
પ્રેમ=હેતથી
નવરૂ=૬ ઋતુમાંથી એક; ભાદરવો ને આસો
રંગ=ગોળા
ગંભિર ગંભીર મોટું
ભાતડી=ભાત, તરેહ
નક્ષત્ર=તારા ૨૭ નક્ષત્રો ગણાય છે
છાતડી=છાતી
નીર=પાણી

વાતડી=વાટ, રસ્તો	જાતડી=જાત તરેહ	ર[illegible]
હરખ=આનંદ	રંગત=પ્રીતિ ભરેલુ, રીતે	રેલડી=[illegible]
કુમુદ=પોયણું, ધોળુ કમળ ફૂલ	મસ્ત=મગ્ન, ચકચુર	લહાણી=ખુશાલીમા સૌને સરખી ભેટ આપવી તે
કુમુદાદિક=ધોળા કમળ ફૂલ વગેરે	વેલડી=વેલી, ગાડી	
	ગોવિંદ=પરમેશ્વર	

સમજુતી—હે ! હે બેની, સખી ઊઠો સૌ મળીને ગરબા ગાઇએ હા હારે સૌ મળીને ગરબા ગાઇએ (૧) વળી હે ! અલબેલી સખી હેતથી પ્રભુની લીના ગાઇએ, હાહારે સૌ મળીને ગરબા ગાઇએ (ર) શરદની રાત ખૂબ ખીલી છે અને રંગથી ભરેલી ભીની છે, હા હારે રંગથી ભરેલી ભીની છે (૩) જુઓ મોટા આકાશની ભાત મજાની આસમાની ખીલી છે, હાહારે મજાની આસમાની ખીલી છે (૪) ચંદ્ર અને તારા જોઈ છાતી ઠરે છે અને સુખથી ફરે છે, હાહારે ઠરીને મજાથી ફૂલે છે (૫) નદી પાણી અને પર્વતના રસ્તા હરખથી કેવા હસે છે ! હાહારે હરખથી કેવા હસે છે ! (૬) પોયણુ વગેરે ફુલની જાતો રાતે ખીલી રહે છે હાહારે રાત ખીલી રહે છે (૭) સખી, રંગ મસ્તાનથી ઘેલી થઇને પ્રભુના ગુણ ગાઇએ, હાહારે સખી પ્રભુના ગુણ ગાઇએ (૮) ચોકખા રંગની [illegible] (આનંદની મજા પુરેપુરી થઈ) હવે લહાણી વહેચીએ, [illegible] લહાણી વહેચીએ (૯)

પાઠ ૧૦.	વડ સસરા=મોટા સસરા, વરના બાપના બાપ	ક્ષય=છાતીમાથી ગળફા પડે અને શરીર કતાતુ જાય એવો રોગ
[illegible]=શોખ, [illegible]	સ્નાન=નહાવુ તે	
[illegible]બુદ્ધિ=કમઅક્કલ	વીત્યા=ગયા	
[illegible]=ઘણો		

આગ્રહ=મ ડ્યા રહેવું તે
ચોતીલી=શરમિંદી
કુંતાઈ=તવાઇ
જેટવા=વેઠ
છવિટિઆ=સ્રીને પગની આગળીએ પહેરવાની ઘુઘરીવાળી વીંટીઓ
ફૂલ=ફૂલના ઘાટનું ઘરેણું
ફૂલવાળીઓ= } ઘરેણાનું
ઝુમડી= } નામ છે
લોળીઉ=કાનની લાલીમાં પહેરવાનું બેનાનું ઘરેણું
લવિંગીઉ=કાને પહેરવાનું સોનાનું ઘરેણું
છડ=હાથે પહેરવાનું ઘુઘરીવાળું ઘરેણું
દામણી=કપાળની છેક ઉપર પહેરવાનું હીરા મોતીનું ઘરેણું
નાગફણી=એક જાતનું ઘરેણું
અણુગમો=કંટાળો

પાઠ ૧૧.

ગળગળી થઇને=રડવા જેવું મો કરીને
માઠી ખબર=દુ ખદાયક સમાચાર
ખેદ=દીલગીરી, અફસોસ
પત્તો=ઠામ ઠેકાણું
ખોળમખોળા=શોધાશોધ
લાસ=મુડદું, મરી ગએલું પ્રાણી
ઠાવકી=ડાહી
ઓતાડા=કોઈ જતું આવતું ન હોય એવી જગામાં આવેલો, એકાંત
નોતર=નોતરેલા માણસો
ટાણેટચકે=સારા અવસરે
શોભા=ખુબસુરતી
ચાલ=રીત, ધારો
વખોડે=નિંદે

પાઠ ૧૨.

શબરી અને રામચંદ્ર

શબરી=એ નામની એક ભીલડી હતી
રામચંદ્ર=સૂર્યવંશી દશરથ રાજાના કૌશલ્યાથી થએલો પુત્ર
મુજ=હું
દાસડી=ચાકરડી
પરે=ઉપર
ધરીને=લાવીને
સ્વામીજી=ધણીજી
મુનિ=ઋષિ, તપસ્વી
મર્મ=છુપો ભેદ
કુશ=દર્ભ
નિત્યકર્મ=સંધ્યા વંદનાદિ કર્મ
દર્ભ=કુશ, દાભ
આશ્રમ=મઠ, આરામ પામવાની જગા
ભ્રમ=ભ્રાંતિ, વહેમ
આહાર=ભક્ષ, ખોરાક
શ્રીકાર=સરસ
આગે=આગળ

અપવાસણુ=ભૂખી
સધરી=એકઠા કરી
સાર=સારા
રાઘવ=રામચંદ્ર
પ્રાયે=સરખા, જેવા
કદીએ કોઈ પણ જગાએ
નિર્મળ=પવિત્ર
નેહ=સ્નેહ પ્રીતિ
કૌશલ્યા=દશરથની ત્રણ રાણીઓમાની પહેલી રાણી
બદરીફળ=બોર
મધુરા=મીઠા
મુજને=મને
તણો=નો
પાર=છેડો
ભાવ=હોસ, ઉમંગ
ભાવ ધરી=હોસથી
પ્રાશન=ખાવુ, જમવુ
પાવન=ચોકખુ, નિર્મળ
સ્વસ્થ=શાંત
રઘુવીર=રામચંદ્રજી
વિરહ=વિયોગ
નયને=આંખોએ
નયને વહે છે નીર=આંખોમાથી આંસુ પડે છે
અધિક=વધારે
સહી=સાખી, સહન કરી

સમજુતી—મુજ ચાકરડી પર દયા લાવીને પ્રભુજી તમે દર્શન દેવાને સારૂ થયુ કે પધાર્યા જેથી મારૂ મન માન્યુ થયુ (૧) સ્વામીજી (રામચંદ્રજી) આ દર્ભ લઇને હમેશના કામ (સંધ્યા વગેરે) કરો, આ દર્ભ ઘણો જુનો છે તમે મુનિનો છુપો ભેદ કરો (સમાધી ચડાવો) (૨) રામચંદ્રજીએ ત્યા નિત્ય કર્મ કીધુ પછી મઠમા આવ્યા શબરીએ ત્યા ચાકરી કીધી તેથી મોટો રહેમ દૂર થયો (૩) હે રામચંદ્રજી જે સારા અમૃત સરખા ફળ જાણ્યા તે મે ખુશીથી ખાઇને ચાખી ચાખીને આ મૂક્યા છે (૪) જે મને મીઠા લાગે તે કાપીને કરડી જોયા છે મે આગળ પહેલા' એમ વિચાર્યું કે એ રામને માટે રાખુ (૫) તે દિવસની હુ ભુખી છુ મે એક પણ ખાધુ નથી, મે તે સારા તમારે માટે સંઘરી રાખ્યા (૬) રામચંદ્રજી કહે છે કે તારા પવિત્ર પ્રેમને લીધે મને બહુ કરીને (લગભગ) અમૃત જેવા મીઠા લાગે છે, એવા એ કોઈ ઠેકાણે ખાધા નથી (૭) જેવા તારા

મીઠા બોર મને ભાવે છે તેવો સ્વાદ કૌશલ્યાના પીરસ્યામા પણ આવતો નથી (૮) સીતા હેતથી અમૃત સરખુ ભોજન પીરસતી તેથી પણ આ મીઠા લાગે છે, કારણ કે તારૂ હેત ઘણુજ છે (૯) મે એવુ હેતથી ભોજન કોઇ જગાએ ખાધુ નથી, તેમજ હુ ઘણા દહાડાનો ભૂખ્યો છુ તેથી હેતથી ખાઉ છુ (૧૦) પછી રામચદ્રજીએ ચોકખુ પાણી પીધુ ને શાત થયા, પણ સીતાના વિયોગથી આખમાથી આસુ પડે છે (૧૧) શબરી સાભ્ભ કહુ છુ તે સાભળ, તુ મને કૌશલ્યા કરતા વધારે વહાલી છે, મારૂ મન ઘણુ ડાહ્યુ છે તેથી હુ સીતાનો વિયોગ સહન કરી શકતો નથી (૧૨)

પાઠ ૧૩.

ચાદો=એબ, ખોડ

નસીબદાર=ભાગ્યશાળી, ધારેલો લાભ સહેલથી મળે એવી

ખુદા=ઇશ્વર

ઉછેદીઉં=છોકરા વગર મરી જાય તેની મા લમના મળે તે

ખોડો=ચાદા

આટો નીકળી જાય છે =સખત મહેનત કરવી પડે છે

કાળજુ ઠારે=સતોષ પમાડે

વારસ=હકદાર

રણશીંગુ=તતુડુ

માજરી=ભુરા ડોળા વાળી

ખોડીલો=ખોડવાલો

કરડી=આકરી, મારકણી

કન્યા=કુવારી છોકરી

કદરૂપી=બેડોળ

અજવાળુ કર્યુ=આબરૂ મેળવી

પાઠ ૧૪.

ભોજાઇ=ભાઇની વહુ

ચાવલી=બહુબોલી

મીઠુ મરચુ ભભરાવે= વાત રસિક કરવા માટે પોતાના તરફના શબ્દ ઉમેરે

ઠપકો=ગુનાહના બદલામા કડવા વેણ કહેવા તે

દાવો=હક

દાખવશે=બતાવશે

મહેણુ=તોણુ

લાજ=આબરૂ

પોળને મોઢે=પોળને છેડે

ગાઠીઓ તાવ=તાવ સાથે ગાઠ નીકળે એવો રોગ, પ્લેગ

ખરાખરી=ખરૂ ખોટુ

નક્કી કરવુ તે
વગોણુ=ફજેતી, નિંદા
શિક્ષા=સજા
પાત્ર=લાયક
અસર=લાગણી
શેરડા પડવા=શરમાઈ જવુ, ફીલનાઇ જવુ, લજવાઈ જવુ
વલે=હાલ, ફજેતી

પાઠ ૧૫.

ગાળવા=ગુમાવવા
કાળજુ=જીગર, ચિંતા
સભાળ=ખરદાસ
ફરિયાદ=રાવ
વિતાડયુ=દુ ખ દીધુ
હેરાન=દુ ખી
ગેરહાજરી=હાજરી નહિ તે
નિશ્ચય=ઠરાવ
ફેર ફરક તફાવત
કુટવ=ખરાબ આદત
ચેન=સૂખ
લગરી=લગાર
દાક્તર=અંગ્રેજી દવા કરનાર
પટાવીને=ફોસલાવીને
શોકાતુર=દીનગીર, શોકાતુર
લેવાયુ=ન ખાયુ, કમ શક્તિ થઈ
ગોઠવણુ=બદોબસ્ત
મદવાડ=બિમારી રોગ
છોકરવાદી=નાદાની
પસ્તાવો=દીલગીરી, અફસોસ

પાઠ ૧૬.

ગર્વ વિષે.

ગર્વ=અહંકાર, અભિમાન
છલકાશે=ફુલાશે
ફુલણજી=વખાણથી રાજી થઈ ખર્ચ કરનાર
ગાથા=કથા
અધવચ=વચ્ચોવચ
આટા=વાણ
ખુટયા=ઓછા થયા
ખર્વ=અબજ પછીની સખ્યા, હજાર કરોડ
સોડ=બાજુ, પાસુ
કસ=કૃષ્ણનો મામો
રાવણ=લકાનો રાજા.
બોધ=ઉપદેશ, શિખામણ
દ્રોપદી=અગ્નિ કુડમાથી નીકળેલી દ્રુપદ રાજાની પુત્રી
ભારે=ઘણુ
લાજ=આબરૂ
દુર્યોધન=ધૃતરાષ્ટ્રના વડો પુત્ર, એ અને એના ૯૯ ભાઇ કૌરવ કહેવાતા
ગરવ=અહંકાર, ગર્વ
પસ્તાશે=દીલગીર થશો
પેલી=પહેલી
હુપદ=અહંકાર મારાપણુ
મેલી=મૂકી
કાળ=કુદકો
શિર=માથુ

ભાળે=જુએ	બાળી=બાળા, છોકરી	ખરૂં રૂપ=મૂળ સ્વભાવ
ભણતર=શિક્ષણ	પોત=સ્વભાવ	ખોલે=ઉઘાડુ પાડે
પાણીમા પડ્યુ=નકામુ ગયુ	હદપાર=ઘણુ	તરણુ=તણખલુ
	તુચ્છપણે=તોછડાઇથી	તોલે=બરાબર

સમજુતી—એનો અહંકારથી છલકાઇ જશો નહિ મતલબ કે અહંકાર કરશો નહિ, વખાણથી ફુલાઇ ખર્ચ કરી ફુલાશો નહિ બધા માણસો અહંકારથી હાર્યા ને તેઓ ગામ મુકીને અધારે નાઠા, અહંકારથી ઘણા માણસના ધાણ નીકળ્યા (ટેક) (૧) ઘણા રાજ ગર્વથી નાશ પામ્યા, જે પૈસા ખર્વની સંખ્યાથી ગણાતા તે પણ ખૂટી ગયા, અને બધાએ મરણ પામ્યા (ટેક) (૨) અભિમાનિ કંસ પણ કેવો મુઓ! અને રાવણ જેવો પણ મરી ગયો એ એથી તો ખરી શિખામણ લેવી (ટેક) (૩) જ્યારે દ્રોપદીને દુર્યોધને ઘણુ દુઃખ દીધુ અને તેની આબરૂ લેવા ઉભો થયો ત્યારે તે પાપી મુઓ (ટેક) (૪) જે મનમા અહંકાર રાખે તે પેટી પુરા પસ્તાશે માટે અહંકાર છોડી દઇને મન મોટુ રાખો (ટેક) (૫) કુતરૂ કોઇ ગાડા નીચે ચાલે તો તે ગાડાનો સઘળો ભાર પોતાને માથે જુએ અને તેથી તે ફુલાઇને કુદકા મારી ડગના ભરે, જાણે કે ગાડાનો સઘળો ભાર હું જ ઉપાડુ છુ (ટેક) (૬) જે બાળા ભણી ગણીને ગર્વને છૂને નહિ, અને સારૂ નઠારૂ વિચારે નહિ તો તેનુ ભણતર નકામુ ગયુ સમજવુ (ટેક) (૭) હુ બધાથી રૂપાળી અને ડાહી છુ, મારા જેવી કોઇ છોકરી નથી એવુ અહંકારાળી હોય તેજ બોલે (ટેક) (૮) જે પુરૂ ભણેલુ હોય તે પોતાનુ પોત બતાવે નહિ, અને કદાપિ અહંકારથી હદ પાર બોલે પણ નહિ,

પણ જેમ અધુરો ઘડો હોય તેમ છલકાય, તેમ જે થોડુ ભણેલી હોય તેજ અહંકાર કરે (ટેક) (૯) જે બીજાને તોછડાઇથી બોલે ન પોતાનું સ્વરૂપ (સ્વભાવ) ઉઘાડુ પાડે છે મતલબ કે હું અહંકારી છું એમ બતાવે છે, તેની આબરૂ તણખલાની બરાબર રહે મતલબ તેની આબરૂ બીલકુલ રહેતી નથી (ટેક) (૧૦)

પાઠ ૧૭.

વઢકારી=વઢકણી, લડાઈ કરનારી
બહાના=ઓઠા
વારો=વખત
છુટકો=નિકાલ
શોક=દીલગીરી, બેચેન
વળગો=લાગો
આય=શક્તિ બળ
મુનિવ્રત મુંગા રહેવું તે
ઉકળી=ખીજવાઇ
મારગ=ઉપાય
ખોળ=શોધ
કોઠ વાડ=એકનો આગો અને બીજાનો અડવો
વઢવાડ=લડાઈ
મિથ્યા=ફોકટ
ભાર=વકર

પાઠ ૧૮.

સોબત=સંગત
ફળ=પરિણામ
જાદ=જુદાપણુ, ખોટાઉ
અવગુણ=ખરાબ ટેવ
બનાવ=વાત વિગત
ગચાલ=મારી ચાલ
જેવી સોબત તેવી અસર=જેવા માણસની સંગત હોય તેના ગુણ આવે
સમજુતી=જો નઠારી સોબત મળે તો નઠારા કામ કરાય સારા સોબતથી હમેશા સારી ચાલ ચલાય

પાઠ ૧૯.

વરસાદની ઝડીઓ.

ઝડીઓ=વરસાદના ઉપરા ઉપરી ઝાપટા
વેગવાળી=ગતિવાન
ભાળી=જોઈ
નભ=આકાશ, ગગન
ઝાઇ=ઢાંકી
રવિ=સુરજ
પળતી=દોડતી
છટાથી=ચળકતાથી
ધાડી=જાડી
આંધી=વંટોળીઓ, વાવાઝોડુ
ઘટા=ભરાવ
પીચીને=ભપડકીને
વીજ=વીજળી
ગાજે=ગર્જના કરે
ઇંદ્રરાય=મેઘરાજા, વરસાદ
ટોકા=ટહુકા

તડુકો=એકદમ રીસમા કાઢેલો અવાજ	નાવજ=વહાણજ	કાયર=હેરાન
મુસળધાર=જાડી ધારમા પડતો હોય તેવો, જોરમા પડતો હોય એવો	પૂરપાટે=ઝપાટાબંધ	મેઘજળ=વરસાદનુ પાણી
પેખો=જુઓ	નીકો=પાણી જવાનો માર્ગ, ગટર	ત્રાસે=કંટાળે
મેડક=દેડકો	નિકોરી=મોરી, પાણી જવાનો સાંકડો માર્ગ	તૃણ=ઘાસ
જોરભરી=જોસબંધ	સરો=સરોવર, તળાવો	ધરતી=જમીન
	ખેડુ=ખેડુત	ઝાઇ=ઢંકાઇ
	પ્રવાસી=મુસાફર	શુ=કેવી
		સહુ=બધા

સમજુતી—કાળી, વેગવાળી, રૂપાળી, ઘણી વાદળીઓ આકાશમા જતી તે જોઇ, તે (વાદળી) સુરજને ઢાંકીને ઝપાટાથી દોડતી તેથી તેની ઘણી જાડી ઘટાથી વટોળીઆ થયો (૧) ઘણી વીજળી થાય છે તેથી આંખો મીચીએ છીએ, ઘણા જોરથી મેઘરાજા ગર્જના કરે છે તેનો જવાબ મોર ટહુકા કરી આપે છે, સિંહો એકદમ રીસમા અવાજ કાઢે છે ને માથુ અફાળે છે (કારણ કે સિંહ સમજે છે મારા કરતા બળવાન કોઇ નથી ત્યારે આ અવાજ કોણ કરે છે એમ સમજી એકદમ રીસમા આવી અવાજ કાઢી માથુ પટકે છે) (૨) મુસળધાર પાણી પડે તે તમે જુઓ, દેડકા ડેંડું કરે છે તે જુઓ જોસબંધ ઝપાટાથી નદી ચાલે છે તે જુઓ, ઝપાટાબંધ વહાણ ચાલે છે તે જુઓ, (૩) નાની મોરીઓ અને ગટરો પાણીથી ભરાઇ અને સરોવરોમાથી પાણી છલકાઈ જાય છે, ખેડુત અને મુસાફર વરસાદથી ભીંજાઈ ગયા છે, તેથી તેઓ ઝાડો નીચે ઉભા રહ્યા છે. (૪) પેલા પશુઓ વરસાદથી કંટાળીને નાસે છે, વળી પક્ષીઓ વરસાદના પાણીથી કંટાળે છે, લોકો ઘરો બંધ કરીને ભરાઈ બેઠા,

તેઓ ટાઢથી ધ્રુજે છે તેથી તાપણી લઈ બેઠા છે (૫) લીલા ઘાસથી પૃથ્વી ઢંકાઈ છે તેથી હું 'બાઈ સ્વર્ગની વાડી [આ દુનીઆ] શું બની રહી છે ' વરસાદથી દાણા, ફૂલો અને ફળો થવાના તેથી બધા લોકોના દુઃખ જવાના (')

પાઠ ૨૦.

દયા=રહેમ મહેર
દાન=ધર્મ બુદ્ધિથી આપવું તે
ગરીબ=રાંક
ખખાતું લડખડતા લાગેલુ
ચારેના નાના
ખરા દીલથી=ખરા મનથી
ટોળ=જમાવ, ટોળું
રાહ=વાટ
આશીશ=સારી દુઆ, આશિર્વાદ
આગ્રહ=કાલાવાલા
સ્વાર્થી=મતલબી
પરગજુ=પારકાનું ભલું કરનાર
રૂઠે=નારાજ થાય, કોપે, ગુસ્સે થાય
બક્ષીસ=ભેટ, સન્માન
હર્ષ=આનંદ, હરખ
અંતર=કાળજી, હીડર
ઉર=મન, દીલ
સુપાત્ર=લાયક, યોગ્ય
સાથ સાથે

સમજુતી–દુખી પ્રાણીને જોઈને જે માણસ મનમાં તેના દુખ દૂર કરવાની કાળજી રાખે અને દયાળુ થઇને દાન (કરે) કરી જાણે, યોગ્યને દાન આપેલું તે સારૂં દાન છે, કહે છે કે હાથે દાન કરશે તે સાથે આવશે

પાઠ ૨૧.

મલીદો=એક જાતની ઉંચી વાની
નવરાશ=ફુરસદ
રોટી=રોટલી
ચાવલ=ચોખા
ખોટ=નુકશાન, તંગી
અસર=પાસ
વિસારે પડી=ભુલી ગઇ
સ્થિતિ=હાલત, દશા
તક=દાવ, લાગ
પોટકી=પોટલી
બંદગી=સ્તુતિ, વખાણ
લાખ=ઝાડનો રાતો ચીક
સંપાડવું=મેળવવું
રજેરજ=જરેજર
શરમ=લાજ
લાભ=ફાયદો

પાઠ ૨૨.

આળસ વિષે.

આળસ=સુસ્તાઇ

બંધીવાન=કેદી
શીદ=શા માટે.
વણ=વગર.
વણ વાંકે=વગર ગુનાએ
નુકસાની=હાનિ
દાઝ=બળાપો
નવ=નહિ
રાય=રાજા
તજી=છોડી
સહીએ=ખમીએ વેરીએ
કર=હાથ
વશ=તાબે

ડગ=ડગલુ
ચ[illegible]=પગ
હેડ=જે મોટા કારેલા લાકડામા ગુનેગારનો પગ ઘલાવી રાખવામા આવે છે તે
ધરી=નાખી
વારી=અટકાવી, ખાળી
ભણતર=ભણવું તે
લાભ=નફો ફાયદો
વણવા=ભેગા કરવા મેળવવા

જર=પૈસો, નાણુ
જશ=આબરૂ
દરિદ્રતા=ગરિબાઇ, ભિખારીપણુ
અવગુણકારી=અવગુણ કરનારી, નુકસાનકારક.
નિશ્ચે=નક્કી,
સ્વપ્ને=સ્વપ્નામા
[illegible]=[illegible]
જનમ=[illegible]
વિસ્તાર=ફેલાવો
પામે=મેળવે
સમી=બરાબર, જેવી

સમજુતી—ઓ આળસડી તુ શા વાસ્ત કેદી બનાવે છે? વગર વાંકે કામ ભુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે? કોઇ ઉદ્યમ કરતા ખાળે તો તેના પર મનમા બળાપા થાય, પણ તારા પર તો જોર ફાવતુ નથી, ઓ આળસડી તુ શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે વગર વાંકે કામ ભુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે? (૧) જો રાજાની આજ્ઞાથી ધધો છોડી દઇને બેસી રહીએ તો (નુકસાની વેરીએ) નુકસાન થાય, તો તે રાજાને જુલમી કહીએ (ટેક) (૨) હે! આળસડી તે જેના હાથ (આળસરૂપી) બંધનથી બાંધી લઇ કબજે કર્યા, તેણે તો તરતજ ધધો છોડી દીધો (ટેક) (૩) જે તારે તાબે થાય એટલે આળસ કરે તે એક ડગલુ પણ ચાલી શકે નહિ જાણે કે તેના પગમા હેડ ઘાલી હોયની ' તુ જબરી અને જુલમીજ

છે (ટેક) (૪) તુ વાચતા અટકાવે, જાણે કે આખે પાટા બાંધ્યા હોયની ' ને તરત પુસ્તક (વાચવાનુ) છોડી દે છે (ટેક) (૫) તુ ભણતર ભણવા દેતી નથી તેમજ પરમેશ્વરના ગુણ ગણવા દેતી નથી, મતલબ કે પરમેશ્વરનુ ભજન કરવા દેતી નથી, તુ વધારે ફાયદો મેળવવા દેતી નથી (ટેક) (૬) તુ પૈસા કે આબરૂ મેળવવા દેતી નથી. મિત્રોને મળવા દેતી નથી, તેમજ શિખામણ સાભળવા પણ દેતીનથી, (ટેક) (૭) તુ ગભરાટ આપનારી છે, તેમજ શરીરને નુકસાન કરનારી છે, તુ નક્કી અહંજ નઠારી છે (ટેક) (૮) અમે તારાથી મનમા બહુ બીએ છે તેથી સ્વપ્ને પણ તને સઘરીશુ નહિ, તને વેરી સમજીને હમેશા દૂર કરવુ મતલબ કે તને અમારા શરીરમા પેસવા દઇશુ નહિ (ટેક) (૯) તારા મળ ધીમે ધીમે ફેલાય છે, અને પછી તો બરાબર ફેલાવો પામે છે તને દલપતરામ કવિએ રોગી જેવી દીઠી મતલબ કે રોગીને જોવાથી જેમ ચીતળી ચઢે તેમ તને જોઇ દલપતરામને ચીતળી ચઢી (૧૦)

પાઠ ૨૩.

સત્તા=હકુમત
તાગ=છેડો અંત
અસખ્ય અગણિત
આપર=પાર વગરનુ
વાવાઝોડુ - પવનનુ તોફાન
ગાદ=ફોમ
કાટકા=મોટા અવાજ
ઢળવુ=દમવુ

દેવળ=દહેરૂ
અતિવૃષ્ટિ=ઘણો વરસાદ
દુકાળ=અનાજ પાણી ન મળે એવો વખત
હિમ=બરફ
ધરતીકપ=જમીનનુ હાલવુ તે
જવાળામુખી=બળતો પહાડ
ભયકર=ભયાનક

આનદકારક=આનદ આપનાર
મદમદ=ધીમો ધીમો
સુખકારક=સુખ કરનાર
નિરતર=હમેશા
અદ્ભુત=ચમત્કારી
ઝીણો=ઉડો
આશ્ચર્ય=નવાઇ
દીમ=તાજુબ
અનત=જેનો છેડો

નહિ તે, પાર વગરનુ
મોડા=મોજા
છાયા=પડછાયો, ઓળો
સ્વપ્નાવસ્થા=સ્વપ્ના આવે તેની, સ્થિતિ

પાઠ ૨૪.

હિસાબ=ગણતરી હિસાબ
ઈંદ્રિયો=જે વડે કામ અથવા જ્ઞાન થાય છે તે
બ્રહ્માંડ=વિશ્વનો ગોળો
કાર્યો=કામો
સમર્થ=બળવાન
વ્યાપી=ફેલાયલો
સર્વ શક્તિમાન=બધી શક્તિવાળો
સર્વવ્યાપી=બધે ફેલાયલો.
સર્વજ્ઞ=સઘળું જાણનાર
આપોઆપ=પોતાની મેળે
હેતુ=મતલબ
ઋતુ=રત, મોસમ

દયાવાન=દયાળુ
આરોગ્ય=તંદુરસ્ત
સોસવુ=વેઠવુ, ખમવુ
પૂર્ણ=પુરૂ
નારાજ=નાખુશ
ભાવ=આસ્થા, શ્રદ્ધા
પ્રાર્થના=અરજ, વિનતી

પાઠ ૨૫.

બાળાઓને બોધ.

બાળા=બાળકી
બોધ=ઉપદેશ
પ્રભાત=સૂર્યોદય થતા પહેલા જ્યારથી અજવાળુ થવા માડે છે ત્યારથી સૂર્યોદય થતા સુધીનો વખત તે, પરોઢ
પરમ=મોટા
પરમેશ=મોટો ઈશ્વર
લીજે=લઈએ
પૂર=પૂરો
ઉત્સાહ=હોસ, ઉમંગ
કાજ=કામ
સ્નાન=નહાવુ તે

ભોગ=દુઃખ ભોગવવુ તે
ઇશ=પરમેશ્વર
આરાધીએ=પૂજીએ, ભજીએ
જંજાળ=ખટપટ
પદ=પગ
પ્રણમીએ=નમીએ
રે'મ=રહેમ, મીઠી નજર
ભાડુ=ભાઈબેન વગેરે
ભાવ=પ્રેમ
આણી=લાવી
ઉલટ=ઉમંગ, હોસ
ઉચરીએ=બોલીએ
મધુરવાણી=મીઠા શબ્દ
ઠાઠ=ભપકો
ઘોઘાટ=અવાજ
સમય=વખત
કોટી=કરોડ
યત્ન=ઉપાય
આગે=અગાડી
સંગ=પાસ
ખંત=કાળજી
સકળ=બધા
કા'ન=કહાન કવિ

સમજુતી—સૌ બેનો હમેશા સવારમા ઊઠીને, મોટા પરમેશ્વરનુ નામ લઇએ, પછી ખરો ઉમગ અને આનદ મનમા લાવીને સઘળા કામ બરાબર કરીએ, સૌ બેનો હમેશા સવારમા ઊઠીએ (૧) નહાવાથી શરીર સુધરે છે અને રોગના ભોગ થતા (રોગનુ દુખ ભોગવતા) બચીએ છીએ, ચિત્તને સુધારીએ, પરમેશ્વરને ભજીએ અને જગતની ખટપટમા ફ્રમીએ નહિ (ટેક) (૨) મા અને બાપના પગને હેતથી નમીએ મતલબ કે માબાપને પગે લાગીએ, ભાઇબેનમા મીઠી નજરથી હેત લાવીએ, ઘરનું સઘળુ કામ ઉમગથી શીખીએ, અને મોઢેથી મીઠી વાણી બોલીએ (ટેક) (૩) જ્યા આઠ વાગે કે હાડ મૂકી દઇને અવાજ કર્યા વગર પ્રેમથી પાઠ કરો નાનપણનો વખત શીખવાને માટે સારો છે આગળ કરોડો ઉપાયથી એ (વખત) મળશે નહિ (ટેક) (૪) સારા માણસની દોસ્તીનો પાસ હમેશા લેવો મતલબ કે સજ્જનની દોસ્તી હમેશા કરવી અને નઠારા માણસને જોઇ આઘા ખસવુ મતલબ કે દુર્જનની દોસ્તી કરવીજ નહિ, સુખમા અને દુખમા જીવ આનદમા રાખવો એમ શરીર અને મનને ઘણુ કસવુ (ટેક) (૫) કાળજી રાખીને સઘળા સારા સદ્ગુણો શીખવા અને હમેશા સારી વાત પણ સાભળો તોજ આ લોક અને પરલોક સુધરે મતલબ કે મૃત્યુ લોક અને સ્વર્ગ લોક બને કામ સધાય કહાન કવિ કહે છે કે ઉપલી શિખામણો પ્રમાણે જે નારીઓ ચાલશે તેની નિદા થશે નહિ. (ટેક) (૬)

પાઠ ૨૬.

પૂર=રેલ
મુશ્કેલ=અઘરી
નરાગો=વાસ બાધીને ટટ્ટો જેવુ કરે છે તે
દોર=દોરી
વાત્રક=ખેડા જિલ્લામા નદી છે
ભેખડ=ટેકરાનો ઝૂલતો ભાગ
ઢીંચણપુર=ઘુટણ જેટલા
ભમરા=વમળ, પાણી

ગોળ ચક્કર ખાય છે તે
પટ=પહોળાઈ
છોળો=મોજા
વિઘ્ન=હરકત, ઇજા
પોચા કાળજા નીં=બીકણ
છળી=ડરી
અધખોલો=એક બાજુ એ થોડો ઉઘાડો

પાઠ ૨૭.

ભક્ષ=શિકાર,ખાવાનુ
નિરાશ=નાઉમેદ
નિરાતે=નચિંતે
મરડીઆ=એક જાતના કાકરા (એ કાકરાને પકવવાથી તેની છો થાય છે)
બેરખો=હાથે રહે એવી નાની માળા
કરણી=કૃત્ય, કામ, કરવુ તે
વેણુ=વચન
આતુર=ઇંતેજાર, તત્પર
હત્યા=મારી નાખવુ તે, ઘાત, ખૂન
કાળ=વરસ, વખત
છળકપટ=છેતરવુ તે, દગો
ભાસ્યું=લાગ્યુ
ધાસ્તી=બીક
તલપ=કૂદકો
કુદકારો=છલંગ
વેપ=ફાળ
ઢોંગ=ચાળા, વેશ
પાળી=કપટ

પાઠ ૨૮.

નદીનો પનઘટ.

પનઘટ=ઓવારો
વિમળ=મેલ વગરની, સ્વચ્છ, નિર્મળ
વારિ=પાણી
છિપે=મટે
તરસ=પ્યાસ, શોષ
બેડું=ગાગર ને ઘડો
શિર=માથુ
શિરપરે=માથાપર
રવ=અવાજ
ઉર=મન
નાવડી=હોડકુ, નાની હોડી
નૌકા=હોડી, વહાણ
જહાજ=મોટુ વહાણુ
વિદેશ=પરદેશ
લાવો=ઓરીઓ, ઓરતો
વણજ=વેપાર
નફો=ફાયદો, લાભ
વિશેષ=વધારે
ડીઓ=ક્રોધ
મગ=મગલો
ધસારો=ધસારાબ ધ
ધ્યાન=સ્મરણ
મ છ=મા છલા
તયારી=તૈયારી
પુરણુ=પુર
વામે=દૂર થાય
નભ=આકાશ
બિંબ=મા
નભબિંબ=આકાશમ
તહાં=તે ઠેકાણે
તટ=ઝાડ
છાય=ગીચો, છાયડા
ગમન=જવુ તે

સમજુતી—આ દહાડામા (ફાગણ ચૈત્રમા) ઓવારા પર ઉભા રહીને નિર્મળ, વાકડી નદીને જતી જુઓ, તે બહુ શોભે છે; તેમા (નદીમા) કાચના જેવુ ઘણુ ચળકતુ પાણી વહે છે તેવુ મીઠુ પાણી પીવાથી મોઢામાની તરસ મટે છે (૧) ત્યા જઇને બાયડીઓ અને પુરષો હોસથી નહાય છે કેવા તરે છે ! ને ગમતમા ઘમાને ખુશી થાય છે ! કોઇ (લુગડા) ધૂએ છે કોઈ ઝડપથી પાણી ભરીને મનમા ઉમગ લાવીને માથાપર બેડા મૂકે છે (૨) માછી માણસો સ્વચ્છ (જેમા કાદવ પાણી ન હોય તેવી) હોડીઓ ચલાવે છે, જુઓ વહાણ માલ લઇને ઝડપથી આવે છે, ઘણા માણસો મોટા વહાણમા બેસી (વેપાર માટે) પરદેશ જાય છે, વેપારમાથી ઘણો લાભ અને લાવો મળે છે, (૩) સારી ચળકતી વળી માછલીઓ ફરે છે, પણ કયો માછી પકડશે તે તે જાણે નહિ, વળી બગલાઓ (શિકારને માટે) ઘણુ ભારી ધ્યાન રાખી બેઠા છે, તેઓ માછલાને લેવા ઝડપથી તૈયારી કરે છે (૪) પશુ પક્ષીઓને પુરેપુરૂ (જોઇએ તેવુ) સુખ મળે છે કારણ કે સારૂ ચરવાનુ મળે છે, જેથી ભુખનુ દુખ દૂર થાય છે, આકાશમા ચદ્રમા ખીલીને તે (ચદ્રમાનુ પ્રતિબિબ) પાણીમા પડીને ત્યા વારવાર તરતો હાલે તે જુઓ (૫) કિનારા પર ઉગેલા ઝાડો બહુ સારો છાયડો કરે છે, પક્ષીઓ ફરે છે અવાજ કરે છે, (બોલે છે) અને વળી ઉડી જાય છે, તે ચાલાક વાકી ચુકી ધસાગાબધ ચાલતી સમુદ્ર ભણી જવાને માટે ધ્યાન રાખે છે

પાઠ ૨૯.

ઘેરાવો=ફરતો ઘેર

ખરી ઉચાઇ=સરાસરી ઉચાઇ

ચઢણ=છેક ઉપર ચઢવાનો માર્ગ, ઢોળાવ

કિલ્લેબધી=કિલ્લા કોટ બાધવા તે

બુરજ=ઘુમટ

ઉંચારખી=છાતી સુધી આવે એવી
નરદમ=એકલા, નર્યા
વાર=યાર્ડ, ત્રણ ફુટ
સ્થિતિ=હાલત
ભવ્ય=ઘણા મોટા ને શોભીતા
ખંડેર=પડી ગએલી ઇમારતો
ખડક=પગથીઓ
ઉપલાણુ=ઉપરના ભાગે
પતાઇ રાવળ=પાવાગઢનો ધણી (તેના વંશજ મારીઆ ને છોટાઉદેપુરના રાજા છે.)
છાતી રોકુ=છાતી બરાબર ઉંચુ
ખાઇ=ખાડી
પીર=મરણ પામેલા મુસલમાન સાધુ
દેરડી-દેવડી
દંતકથા=મોઢાની ચાલતી ખરી ખોટી વાત
વેષ=લોગ, દેખાવ
અલૌકિક=માણસમાં ન હોય તેવું, દૈવી
રૂપ=ખુબસુરતી, દેખાવ
પાલવ=લુગડાની કોર
શાપ=બદદુવા
ખરાબી=પાયમાલી
તળેટી=પર્વતના મૂળ આગળની જગો
દિવાન=પ્રધાન, વજીર
ચોટા-બજારો
આબાદ=સુખી

પાઠ ૩૦.

સંતોષી=સંતોષવાળા
વિદ્વાન=ઘણુ ભણેલો
પરમાર્થી=બીજાનું સારૂ કરનાર, પરગજુ
સુબોધ=સારો બોધ, સારી શિખામણ
માર્ગ=ઉપાય, ઇલાજ
કૃપા=મહેરબાની
વાગ્રીઉ=છોકરા વગરનું
વિઘ્ન=હરકત
ઓછું આવે=મન કચવાય
સ્વામી=ધણી, વર
આરોગ્ય=તંદુરસ્ત
સાધન=સાહિત્ય, સામગ્રી
હેરાન=દુખી
ખોટ=નુકસાન, ટોટો
અસંતોષ=સંતોષ નહિ તે
સંતોષી તે સદા સુખી=જે માણસ સંતોષ રાખે છે તે હમેશાં સુખી રહે છે
મંત્ર=ગુપ્ત વિદ્યા
સંભારવું=યાદ કરવું

પાઠ ૩૧

રાજગીત.

રાજગીત=રાજા સંબંધી ગાયન
રક્ષ=રક્ષણ કર
દેવ=ઇશ્વર
પ્રૌઢ=મોટા
જયવંત=જશવાળો, યશસ્વી, કીર્તિવાન.
બઢ=વધારે

કીર્તિ=મોટાઇ
યશ=જશ
લંબાવ=વધાર, ફેલાવ
જગદીશ=જગતનો ધણી પરમેશ્વર
વેરી=શત્રુ
વિખેરવા=જુદા પાડવા
રૂઠ=ગુસ્સે થા
કાળ=મોત
કાળ આણ મારીનાખ
બધ પાડ=બગાડ
દ્વેષ-કીનો, અદેખાઈ
કલેશ=કંકાસ, કજીઆ,
જ્ઞાન સમજણ અક્કલ
હુન્નર=કસબ, કળા
અમ પર=અમારે પર

જંપ=નિરાત
સંપ=એકમેક
સધો=મળો, થાઓ
કલ્યાણ=રૂડું.
કાળ=વખત
ગંજ=ઢગલો
શ્રેષ્ઠ=ઉત્તમ
જાવુ=હમેશ, કાયમ
ક્ષેમ=સુખ, આરોગ્ય
સ્વાભિમાનને=સારી ઉંચી લાગણીથી, સારૂ અભિમાન મનમા લાવી
પૂજ્ય=પવિત્ર, પૂજા કરવા જોગ
પ્રત્યે=તરફ

પાખમા=છાયામા; આશરામા.
ધર=રાખ.
શક્તિમાન=જોરાવર.
રાજેશ્વર=રાજાના પણ ધણી, પ્રભુ
નાથ=ધણી, પરમેશ્વર.
મહાજ્ઞાની=મોટા જ્ઞાન વાળો, ઘણા જ્ઞાન વાળો
પ્રાર્થના=સ્તુતિ
શુભકાર=સારૂ કરનારી. કલ્યાણ કરનારી,
પાર=સુધી
રાજભક્ત=વફાદાર
એકદીલ=સંપ
સ્વીકાર=કબુલ કર,

સમજુતી—હે પરમેશ્વર! તુ મોટા રાજા (પાંચમા જ્યોર્જ)નું રક્ષણ કર એ મોટા રાજા (પાંચમા જ્યોર્જ) ઘણા વરસ જીવજો, હે પરમેશ્વર તુ મોટા રાજાનુ રક્ષણ કર એમને ઘણા કીર્તિવાન બનાવ મોજમજા, મોટાઈ અને આબરૂ આપ, અને બહુ વરસ એમનુ રાજ અમારા ઉપર રાખ, હે પરમેશ્વર તુ મોટા રાજાનુ રક્ષણ કર (૧) હે જગતના ધણી પરમેશ્વર તુ રૂઠ એના શત્રુઓને જુદા પાડવા તુ ગુસ્સે થા, અને તેમને મારી નાખ બધી અદેખાઇ અને કજીઆ મટાડી

કે, અને અક્કલ અને કળાનો વધારો થાય એવુ કર અમારે ઘેર હમેશા નિરાત, સપ અને કલ્યાણ થાય એવુ કર. (૨) મોટા જ્યોર્જ રાજા પર હમેશા જોર, આબરૂ ને સુખનુ ઢગલાબધ ઉત્તમ દાન કર (મતલબ કે એમને જોર આબરૂ ને સુખ હમેશા ઘણુ આપ)સારી ઉચી લાગણીથી ગરીબ અને તવગર અથવા પ્રજા અને રાજા એમનુ રાજ પવિત્ર છે એમ જાણે અને જ્યા ત્યાના લોક એમના નામ પર હેત આણે એમ કર (૩) હે! સર્વ શક્તિમાન રાજાઓના પણ રાજા, મોટા જ્ઞાનવાળા પ્રભુ, તુ અમને તારા આશરામા રાખ પૂર્વ કિનારાથી પશ્ચિમ કિનારા સુધી એટલે આ પારથી પેલેપાર સુધી દુનિયામા કલ્યાણ કરનારી ઘણી પ્રાર્થના થાય એમ કર અને વફાદારનો સપ કબુલ કર હે! પરમેશ્વર તુ મોટા રાજાનુ રક્ષણ કર (૪)

ભાગ ૨ જો.

પાઠ ૩૨.

સીતા=રામની સ્ત્રી, જનકની પુત્રી, જાનકી
જનક=મિથિલાપુરીના રાજા
રામચદ્ર=દશરથના પુત્ર
ભાગ્યેજ=જવલ્લેજ
સ્વયવર=ઇચ્છા વરને માટે જે સભા ભરવી તે
ખ્યાતિ=વખાણ, તારીફ
વરવા=પરણવા
અયોધ્યા=સરયુ નદીને કાઠે એ શહેર છે
દશરથ=અયોધ્યાના સુર્યવશી અજ રાજાના પુત્ર
વરમાળા=વરને પહેરાવવાની માળા
આરોપી=પહેરાવી
કૈકયી=દશરથની નાની રાણી
ખટપટ=કપટ, જજાળ
વનવાસ=વનમા રહેવુ તે
ખિન્ન=દીલગીર, દુખી
સ્વામિનાથ=પતિજી
વીખુટી=જુદી
સમજુત=સમજણ
એકની બે થઈ નહિ=માન્યુ નહિ
છેવટ=આખર
માગુ=ભોગવુ
વિયોગ=જુદા પડવુ તે
સાથ=સઘાત
સહન કરીશ=વેઠીશ,

ખમીશ
તત્પર=તૈયાર
અથાગ=ઘણો
આગ્રહ=હઠ
અતિશય=ઘણોજ
અઢળક=ઘણોજ
ખાતર=માટે, વાસ્તે
છળભેદ=કપટ
હરણ કરી ગયો=છાની રીતે લઇ ગયો
લંકા=સિંહલદ્વીપ એ હિંદુસ્તાનની દક્ષિણમા બેટ છે
અશોકવાડી=વાડીનુ નામ છે
નાજુક=દુઃખ ન સહન કરી શકે એવી,કોમળ
આખ ફેરવીને=ગુસ્સે થઇને
ધમકી=બીવડામણુ, દમ
દઢતા=અડગપણુ, પાકો નિશ્ચય
સીતાના વીત્યા=સીતાજીને જેટલા દુઃખ પડયા તેટલા મે વેઠયા

પાઠ ૩૩.

પુરાણો=હિંદુઓના જુના ઇતિહાસના ગ્રંથો (પુરાણ અઢાર છે)
શ્રીકૃષ્ણ=દેવકીના પુત્ર, પરમાત્મા
જાદવકુળ=યદુકુળ એ કુળનો મૂળ સ્થાપનાર યદુ નામનો રાજા હતો તે ઉપરથી એ નામ પડયુ છે
દ્વારિકા=કાઠિઆવાડના વાયવ્ય કોણમા આવેલુ શહેર છે (હાલ એ ગાયકવાડ સરકારને તાબે છે, એમા રણછોડજીનુ દહેરૂ છે)
મોર્યવંશ=મુરા રાણીનો વંશ
સ્થાપના=મંડાણ, શરૂઆત
મગધ=બહાર પ્રાંત
સંગમ=મોટી નદીને નાની નદી જે ઠેકાણે મળે છે તે જગા
સમર્થ=બળવાન
મિત્રાચારી=દોસ્તી
યુનાન=ગ્રીસ (એ યુરોપખંડની દક્ષિણમા દેશ છે)
સુદર્શન=તળાવનુ નામ
પૌત્ર=છોકરાનો છોકરો
અશોક=મગધના રાજા, બિંદુસારનો પુત્ર
ઇ સ પૂર્વે=ઇસ્વીસન પહેલા
નિરાધાર=આધાર વગરના
ધર્મશાળા=મુસાફર લોકોને વગર ભાડે ઉતરવાનું મકાન, મુસાફરખાનું
ધોરી=સરીયામ
ચોતરા=ચબુતરા

સ્તંભ=થાંભલા
મૂળતત્ત્વો=જે મુદ્દા કે સિદ્ધાંતોપર ધર્મ રચાયો હોય તે
કાયમ=હયાત
લેખ=લખાણ
લિપિ=ભાષા
મુખ્યત્વે=ઘણુ કરીને
હિંસા=હત્યા, ઘાત
વડીલ=મોટા
શ્રવણ=સાધુ
ઉડાઉ=ગેરવાજબી ખરચ કરનાર
સદાચાર=સારીચાલ ચલગત
હિત=ભલુ, કલ્યાણ
મત=ધર્મનો પંથ
વૃત્તાંત=હકીકત, બ્યાન
લાડી=વહુ
લંકાની લાડી ને ઘોઘાનો વર=વહુ સિંહલદ્વીપની ને વર ઘોઘાનો

પાઠ ૩૪.

ઘેરો ઘાલ્યો=ચોમરદમ લશ્કર ગોઠવી દીધુ
નિર્ભાગ્યે=કમ નશીબે
સામેલ=દાખલ
સતી થવુ=ધણીના મુડદા સાથે જીવતા બળી મરવુ
અણીને વખતે=આખર ઘડીએ
ડુમો=બીકથી કોઇ જોડે બોલતા છાતી ધબકવી તે
સમ્યા=મટયા
ધર્મ=ફરજ કર્તવ્ય
આધીન=તાબે, વશ
સલાહ=અભિપ્રાય
વિઘ્ન=હરકત, અડચણ
કાઢી કરવી=વહાલ આવવાથી ગળે બાઝવુ તે
ગદગદ કંઠે=ગળામાથી અચકતા શબ્દો નીકળે એવા અવાજથી
અપાસરો=ગોરજીને રહેવાનુ ઠેકાણુ
અણધારી=ઓચિંતી
આફત=દુઃખ, સંકટ
સૂઝતુ નથી=સમજ પડતી નથી
આભાર=પાડ, ઉપકાર
વાસ=રહેઠાણ, મુકામ
પ્રસવ્યો=જન્મ્યો
નમન કર્યું=નમસ્કાર કર્યા
ફોજ=લશ્કર, સેના

પાઠ ૩૫.

બારવટુ=જંગલમાં રહીને ગામ લૂટવા તે
કોઠલો=દહી દૂધ વગેરે મૂકવાને માટી અથવા લાકડાનો બનાવેલો ઘાટ
રાજવંશી=રાજાને પેટે અવતરેલો
રેખા=લીટીઓ, કાપા
પંજે=હથેલી ને આંગળા મળીને જે હા-

ચનો ભાગ થાય છે તે
ઇનાદો=મનસુબો, વિચાર
કામઠું=ધનુષ
તીર=બાણ
દઢતા=મનનું અડગપણું
ઉમળકા=હોસ
ખાતર=ચાર લોકોએ ઘરમા પેસવાને પાડેલુ બાકુ
આરોપ=તહોમત
અનુમાન=ધારણા, અટકળી
કલ્પના=ધારણા, અનુમાન
તિનકા=દીવ

પાઠ ૩૬.

જુનાગઢ=ગીરનારની પાડોશમા શહેર છે
જોશી=જ્યોતીશ વિદ્યા જાણનાર
માગુ=માગણી
ભાટ=વખાણ કરનારી બ્રાહ્મણની એક જાત
બદલો=આભાર
પદ્મની=ઉત્તમ વર્ગની સ્ત્રી
વરે=સાથે
ખાંડુ=તરવાર, રાજા જાતે ન જતા કેટલીકવાર પરણવાને તરવાર મોકલે તે
બળાત્કારે=જોરજુલમથી
સગપણ=સગાઇ
દરવાન=દરવાજાની ચોકી કરનાર, દ્વારપાળ
મ=મા, નહિ
ખોય=ખોડ, ખાપણ, એબ, બટ્ટો

સમજુતી—હે માણેરા તુ રડ નહિ, અને આખો લાલ ન કર જો મરતી વખત માને યાદ કરીએ તો વંશમા બટ્ટો લાગે
ખોદે તે પડે=બીજાને નુકસાન કરવાને જે ઉપાય કરે તેજ ઉપાયથી પોતાને નુકસાન થાય

પાઠ ૩૭.

સોલકી=ચાલુક્ય (એ રજપુત વંશનુ નામ છે)
સગીર=નાની, કાચી
ચોહાણ=રજપુત વંશનુ નામ છે
દિલ્હી=જમના નદીપર શહેર છે (રજપુત અને મુસલમાન રાજાઓની રાજધાની હતી એમા દરબાર ભરવામાં આવ્યો હતો (હાલનુ હિંદનુ રાજધાનીનુ શહેર)
તલપ=ઉતાવળથી લેવાને પડવુ તે
ઝઝુમી=તલપી
ધણબલાની=નજીવી
મુરાદ=ઇચ્છા, આશા
શક=સંદેહ
કુસંપ=અણબનાવ
ખુવાર થવુ=ખરાબ થવુ, નાશ પામવું

દૃષ્ટાંત=દાખલો, ઉદાહરણ
ખુબસુરત=દેખાવડી
હાડે હાડ=રૂવે રૂવે
ડંકો=નગારૂ, ઢોલ
માંડળિક=ખંડીઆ
જય=જીત, ફતેહ
યુદ્ધ=લડાઈ
કોપે=ગુસ્સે
એકમત=સંપ
કમર બાંધવી=લડવું
પ્રસંગ=વખત
તા=મૂછે હાથ નાખવો તે
અંકુશ=હાથી વશ રાખવાનું અણીદાર નાનું હથિઆર
ત્રિશુળ=ત્રણ પાખાવાળું હથિયાર
સાંભર=જ્યાં સાંભર સરોવર છે તેની આસપાસનો ભાગ
વિચિત્ર=નવાઈ જેવી
આવેશ=ગુસ્સો
પરાજય=હાર

પાઠ ૩૮.

વાઘેલ=વંશનું નામ છે (વાઘેલા ગામની જાગીર મળી હતી તેથી વાઘેલા નામ પડયું)
અણહીલવાડ=પાટણ (સરસ્વતી નદીને કાંઠે ઈ સ ૭૪૬ માં વનરાજ ચાવડાએ અણહીલ નામના ભરવાડ ઉપરથી વસાવ્યું હતું)
વેરાન=ઉજજડ, વસ્તી વગરનો
શરણુ=તાબે
આજીજી=કાલાવાલા
ભંડાર=ખજાનો
જનાનખાનું=સ્ત્રીઓને રહેવાની જગા
સર કરવું=જીતવું
બેગમ=મુસલમાન પાદશાહની સ્ત્રી
મલેક કાફુર=ગુલામનું નામ છે એને ખંભાતની લૂટમાંથી અલાઉદ્દીન લાવ્યો હતો
બેત=સંત, યુક્તિ
માનભંગ=અપમાન
કલંક=ડાઘ
સ્વાધીન=તાબે, હવાલે

પાઠ ૩૯.

દુરાચરણી=ખરાબ ચાલના
બંડ=હુલ્લડ
પંડે=પોતે
ઉપમા=ઉપમા
પશ્ચાત્તાપ=પસ્તાવો દીલગીરી
ઘોર=પાપી
અદલ=વાજબી
વાટપાડુ=રસ્તે લૂટી લેનાર
ડાંસળ=ડાટ, નાગ મૂળ
સરહદ=છેવટની હદ
વસુલાત=જમાબંધી
આબાદી=ચઢતી

અમદાવાદ=એ સાબર-
નતી નદીને કાંઠે છે
અહીંઆના ધાની
જોડા અને મરકી
વખણાય છે એનુ
ખરૂ નામ અહમદા
બાદ છે
પ્રવાહ=વહેણ
ખ્યાતિ=નામના
અદ્યાપિ=હજુ પણ
જોગસ=મેળો

પાઠ ૪૦.

વરાળ બાફ
નિરંતર હમેશા
વટ=જાડી
ધુમસ=ધુણીના જેવી
વરાળ, ઓસ, દવ
ઝાકળ=ટાઢીના જોરથી
હવામાથી વરાળનુ
પાણી થવુ તે, ઠાર
મોતીઆ=મોતીના દા
ણા જેવા ટપકા
વાદળા=વરાળનો જથો
કરા=બરફના ગાગડા
આકાશમાથી પડે તે

પાઠ ૪૧.

દેશ=ઘણા ઇલાકા અ-
ને પ્રાંત મળીને થ
એનો તે
પહાડ=જમીનપર જે
મોટા ડુંગરા આવે
લા હોય તે
ભેગા થઈ ગએલા=મળી
ગએલા
ટોચ=શિખર, ઉપલો
ભાગ
સઢ=વહાણના કુવાને
આધારે રહેલા કંતાન
કે દોટીના જે જાડા
કપડામા પવન ભરા
યાથી વહાણ જલદી
ચાલી શકે છે તે
સપાટી=હરકોઈ પદાર્થ
નો ઉપલો ભાગ
આરપાર=એક છેડાથી
બીજા છેડા સુધી
ઉલટી=વિરૂદ્ધ, સામી

પાઠ ૪૨.

વાર્ષિક=વરસની
ગતિ=ચાલ,
વિશાળ=વિસ્તીર્ણ,
લાંબા પહોળા
પીઠ=વાંસો
આર=ભમરડાની વચ્ચે
લોઢાની અણીદાર
ખીલી જડેલી હોય તે
જોત=સળગતો કાકડો
કિરણ=સીધી લીટીમા
પડતો પ્રકાશ,

પાઠ ૪૩.

અગાસી=ધાબુ
કરાંઠી=કપાસ તુવેર
વગેરેના સુકા છોડ
ખુ પરા=ભોયમા દટા-
યલા સુકા ઠુંઠા
ડાંડા=નીક, કાંસ
કાંસ=પાણી જવાનો
માર્ગ, નીક
ટેટી=ખડબુચ
ખાતર=કોહી ગએલો

કચરો વગેરે.
ખરીફ=ચોમાસામા વવાતા ધાન્ય
વાવણી=રોપણી.
કરપી=રાપડી, ખેતીનુ એક ઓજાર
નીંદી=ઉખેડી
હેલી=લાગલગાટ વરસાદનુ આવવુ તે
નિરાત=ચેન સુખ
વળે છે=થાય છે.
માફકસર=જોઇએ તેવો
તીડ=ખેતર ને નુકસાન કરનાર તપખિરીઆ રંગનુ જીવડુ
ધમાલ=ધામધુમ
રવિપાક=શિયાળુ પાક
ખળી=કણુસલામાથી અનાજ છુટુ પાડવાની જગા
ચીરા=ફાટ, ચીરાડા
કડબ=જુવારના સુકા સાંઠા
સરકારધારાના=વસુલાતના, મહેસુલના
ધારાના=વેરાના
શીતળ=ઠંડો
પાન=પાદડા
ખરે=ભોયપર પડે
કઠોળ=દ્વિદળ ધાન્ય
નબોળ=પાન
ધરે=પહેરે ઓઢે
શાલ=ઊનનુ કીમતી વસ્ત્ર
તણા="ના"
ભલી ભાત=સારી રીતે
ઉડી જળ જાય=પાણી સુકાઇ ઓછુ થાય
પામે=આવે
પાન=પાદડા
કેસુડા=કેસુડાના ઝાડના ફૂલ
ગુણવાન=ગુણકારી, ફાયદાવાળા
હોજ=પાણીની ટાંકી
ફુવારા=જેમાથી પાણી ઉચે ઊડે છે તે
ચંદન=સુખડ કેસર વગેરેને પાણીમા ઘસીને લચકા જેવુ બનાવે છે તે
લાગ=લાગે
કોયલ=મધુર રાગનુ કાળા રંગનુ પક્ષી
મીઠા બોલ=મધુર શબ્દ, મીઠા વેણ
વણતોલ=ધણોજ
ખાસુ=મજાનુ, સારુ
ડુબાડુબ=ડુબી ગએલી
ઉચારે=બોલે, ગાય
મલાર=એક રાગનુ નામ છે
ચંપેલી } એક જાતના
જુઇ } સુગંધીદાર
જાય } સફેદ ફૂલ
ચંપા=પીળા રંગનુ સુગંધદાર ફૂલ
ભલા=સારા
ફુલાય=ખીલે
માટ=માટે
ચાખડીઓ=પાવડીઓ
હિંચોળા=હીંચકા
ખાટ=ખાટલા

કવિતાની સમજુતી.

ટાઢની મોસમમા ઠંડો પવન વાય, ઝાડના પાંદડા ખરી પડે, ઘઉં, ગોળ, (શેરડી) કપાસ અને કઠોળ પાકે, અને લોકો ટાઢથી શરીર ફાટે નહિ માટે શરીરે તેલ ચોળે અને પાન ખાય (૧) ટાઢ વાય નહિ માટે લોકો શરીરે ડગલા પહેરે અને શાલ ઓઢે, ગરીબ લોકના ટાઢથી પગ અને ગાલ ફાટી જાય, એ ઋતુમા (શિઆળામા) રાત ઘણી મોટી હોય છે અને દિવસ નાના (ટુંકા) થાય છે અને શરીરમા સારી રીતે (સારો ખોરાક ખાવાથી) જોર આવે છે (૨) ઉનાળામા કુવા, વાવના પાણી ઉંડા જતા રહે છે-ઘટે છે અને નદી ને સરોવરના પાણી સુકાઈ જઇને ઓછા થાય છે, સઘળી વનસ્પતિને નવા પાંદડા આવે છે અને સારા ગુણવાળા કેસુડાના ફૂલ પણ થાય છે (૩) ગરમીની મોસમમા કુંડ, ફુવારા અને બાગ સારા લાગે છે, તેમજ ચદન અને વીંજણા વહાલા લાગે છે, કારણ કે એથી ઠંડક વળે છે કોયલ મીઠા બોલ બોલે છે અને તાપ વજોગ પડે છે (૪) વરસાદની ઋતુ ઘણી મજાની લાગે છે, દુનિયા પાણીમા ડુબેલી દેખાય છે મતલબ કે બધેજ પાણી પાણી થઇ રહે છે, લોકો મલાર રાગ ગાય છે અને ખેડુતો ખેતરમા વાવણી કરે છે (૫) ચપા ચપેલી, જુઇ, જાય, અને ગુલાબના ફૂલ સારા ખીલે છે ચોમાસામા સુખને માટે છત્રી, પાવડીઓ, હીંચકા ને ખાટલા હોય છે (૬)

પાઠ ૪૪.

ઇલાકો=ઘણા પ્રાંત, જિલ્લા અને એજન્સિ મળીને થએલો તે

એજન્સિ=નાના દેશી રાજ્યોનો જથો

નકશો=ગામ, શહેર કે દેશ વગેરેનો ચીતરેલો નમુનો

દેશ=ઘણા ઇલાકા અને પ્રાંત મળીને થએલો તે

જિલ્લા=ઘણા તાલુકા મળીને થએલો એક કલેકટરના તાબાનો ભાગ

પ્રાંત=ઘણા જિલ્લા, એ-
જન્સિ અને સંસ્થાન
મળીને થએલો તે.
ગવર્નર=ઇલાકાનો સૌથી
વડો અધિકારી
રાજવહીવટ=રાજકાર-
ભાર
મંડળ=સભા
ખાતર=માટે
વિભાગ=ભાગના ભાગ

પાઠ ૪૫.

એકે સાદે=એકે અવાજે,
સાથે
મજલ=ટપ્પો
ધાડ=લુટારાની ટોળી
ધાસ્તી=ભય, બીક
એકલદોકલ=એકલા
ગભરામણ=અકળામણ
ચાણોદ=વડોદરા પ્રાંતમાં
નર્મદાકાંઠે જાત્રાનું
સ્થળ છે
સિદ્ધપુર=સરસ્વતી નદીને
કાંઠે જાત્રાનું
ઠેકાણું છે. એમાં માતૃ
શ્રાદ્ધ કરવા લોકો જા
ય છે એમાં હાલ
ગાયકવાડનું રાજ છે

પાઠ ૪૬.

સરખામણી=મુકાબલો
વાકેફગાર=માહીતગાર
પ્રશ્ન=સવાલ
સગવડવાળી=જોગવાઈ
વાળી
છક=દિંગ, તાજુબ
બારૂં=બંદર, જ્યાં વ-
હાણો રહે તે
હજીરો=કબર રોજો
રોજો=કબર
દીવાદાંડી=વહાણોને
ખડકની ખબર પડે
માટે દરીઆમાં ઊંચો
મિનારો કરી તેમાં
ફરતો દીવો રાખે છે તે
ટંકશાળ=નાણું પાડ
વાની જગા
ગોદી=જ્યાં વહાણને
સમાં કરવામાં આવે
છે તે જગા, બાંધેલી
ખાડી

ભાગ ૩.

પાઠ ૪૭.

સાળુ=બૈરાંને પહેરવાનું
લાલ, લીલા, પીળા
વગેરે રંગનું લુગડું.
ચાપડો=પટો
સાવચેતી=ખબરદારી
આડું અવળું=આગળ
પાછળ
બોકું=છિદ્ર કાણું,
કસુર=વાંક, તકસીર
તૂણવું=બોકાને કપડાંના
જેવા દોરા વડે ભરી
લેવું તે
ખંડ=ઓરડો
થીગડું=ફાટેલા લુગડા
પર જોડેલો કકડો
કાપલા કુપલી=નકામા
પડેલા કકડા.
સંગ્રહ=સંઘરો
અંગુઠી=મોય ભાંકાય

નહિ માટે આગળીએ જે ટોટી પહેરે છે તે
વડ=જાત
ઓટવુ=વાળીને બખી આ દેવા
ફ્રાટ=દૂર દૂર ટાંકા મારવા તે

પાઠ ૪૮.

કટાળો=અણગમો, ત્રાસ
વાદ=સરખામણીએ
પાલવે=પરવડે, બોજે
ઓશિઆળુ=નાએદાર
આનરસેવો=કપડુ લાબુ પડતુ હોય તો જોઇએ તેટલુ વાળીને દોરો ભરવો તે
આટવે=આટીઓ ખ વડાવે, વટાવે
ફૂતેલ=છૂત જાય
વાદવાળી=ધાગવાળી

પાઠ ૪૯.

સાધન=સામગ્રી
તગ=બધબેસતુ નહિ તે
વરે=ખપે
દેખાવ=શોભા.
ખુલતુ=ઢીલુ
મેળ=જુક્તિબધ મેળવી દેવુ તે
ચીંદરડી=લાબી પટી
મગજી=કપડાને છેડે ગોળ કોર દે છે તે

પાઠ ૫૦

આકા=નિશાની, એધાની
આટી=દોરાનુ ગોળ ગુછળુ
કાસકી=કાસકીના ધાટના જાડા કાગળપર દોરા વીટાળેલા હોય છે તે, ચપડી
મહાવરો=અભ્યાસ, ટેવ
બખીઆ=પાસે પાસે ને ઝીણા ઝીણા ટાંકા દીધા હોય છે
તોછડી=નાની ટુકી
ચાપ=દાબડાનો સચો

પાઠ ૫૧.

ગરમી=ગરમ વસ્તુને અડકવાથી જે લાગણી પેદા થાય છે તે
ઉકળાટ=ઘામ
ઉષ્ણતા=ગરમી
ઝાળ=આચ
તીવ્રવાહક=જલદીથી વહેવડનાર
મન્દવાહક=ધીમેથી વહેવડાવનાર

પાઠ ૫૨.

બળતણ=બાળવાના પદાર્થ
અસર=લાગણી
ધુણી=ધુમાડો

પાઠ ૫૩.

દુઝણુ=દુઝતી ગાય ભેસો
મોસાળ=માનુ પિઅર
કોઢીઉ=ઢોર બાધવાની જગા
બાફણ=કપાસીઆ, કાલા, ગુવાર વગેરે ઢોરને ખવડાવવા માટે બાફે છે તે
રખારણુ=રખારીની બૈરી

નીરી=નાખી
પાનો=આચળમાથી દૂધ આવવા દેવુ તે
સેર=ઝીણી ધાર
વટલોઇ=તામડી
મેલો=દોહતી વેળા ગાય દૂધે નહિ માટે તેને પાછલે પગે જે દોરડુ બાંધવામા આવે છે તે
છટકપાટુ=ખસી જઇને પાટુ મારવુ તે
પાટુ=ઢોર પાછલા પગે લાત મારે છે તે
સોતુ=સાથે
ડબકાનુ=છેલ્લી વારનુ
સ્વાદિષ્ટ=અતિશય સ્વાદવાળુ, લહેજતદાર
ઉંચી ગઇ=દૂધ દેતી બધ થઇ
ટક=એક વખત

પાઠ ૫૪.

વલોણુ=દહીને વલોવવાનુ કામ
ગોરસુ=દૂધ અધરકવાનુ વાસણ
રવેયો=વલોવવાનુ હથિયાર
નેતરા=સુતરના પાનના દોરડા
ડેરા=જેના મધ્યમા વાસ પરોવીને ગોળીના મોને બાંધે છે તે માંડી
ઝડાકા=દોરી પકડી અવરનવર ખેચવી તે
ઘુમરડી=ફેરા ખવાડ્યા
દોણી=છાશ ભરવાનુ માટીનુ વાસણ
મુથાઉ=ઘાસ વગેરેનુ મોટી ઉધણ જેવુ ગોળ બનાવેલુ તે
હાટીઉ=ભડારીઉ

પાઠ ૫૫.

તર=મલાઇ
પુરણ=પુરા
જીવન=જીવવુ તે
વૃદ્ધિ=વધવુ તે
ખુમચો=ટાટ, રકાબીના ઘાટની મોટી થાળી
અધીરા=આતુર
અપારદર્શક=આરપાર જોઇ શકાય નહિ એવુ
ટાટ=ખુમચો
ખુલાસા=સમાધાન

પાઠ ૫૬.

માખણ=છાશ ઉપર ચાણ અને ચીકણુ તરી આવે છે તે
ચીકટ=ચિકાશવાળો ભાગ
નરી=એકલી
વટ=જાડા
ચરબી=પ્રાણીઓના શરીરમાથી ઘી જેવો પદાર્થ નીકળે છે તે

પાઠ ૫૭.

કંદોઇ=સુખડીઓ, મિઠાઇ બનાવનાર તથા વેચનાર
ટકો=સામો ભાગ
પોષણ=વધારવુ, ઉછેરવુ

ઓદાર્ય=ગાંભીર્ય

પાઠ ૫૮.

નામ=ઉકળાટ
સામટા=એકદમ
મનાસ્ગી=જેડી કાટેની
ઇંદ્ર=સ્વર્ગ ના નાથ, દેવતાઓમા જે મુખ્ય તે
મગટ=શિરપેચ
?=જમાવ
ફરેજ=ધર્મ
તજવીજ=તપાસ
ચાપદાર છડીદાર
આજ્ઞા=હુકમ
નોબત=નગારૂ
સજ્જ=તૈયાર
નાચ્યા=બોલવા માન
ખડી=ઉભા
કાર્ય=કામ, ફરજ
ચાપદાર=છડીદાર
છીપે=મટાડ, દૂર કરે
નાકા=ચાતે દેડાણે નાટ જેવો ભૂકો વાપર છે તે
છેદીને=કાણું પાડીને
પંક્તિ=હાર ઓળ
અમૃત=નીર
સાખ=આગાપરજ
પાકવા આવેની રીત
નિનાદ=ગુંજારો ગુંજગાન

પાઠ ૫૯.

નમન કરવુ=નમવુ
કાટ=ઇમારત બાંધવામા વપરાતા લાકડા
સાચી=એમજ ર્ક
મુખ્યાઈ મેળવકાર નાદાની
માસનુ=વેણુ
ગડુ=જુવારના સાંઠો
નાતો=સબંધ
દાવો=હક
બોટ=તગાસ તગી
પુષ્ટિકારક=જોર આપનાર
રૂટ=રજા
ઉત્પત્તિ=પેદાસ
વેનો=ભાયપર પથરાતો
છોડ
મડા થયા=ઉભા થયા
વાપર=વપરાશ
ફરોળ=બે ફાડવાળુ અનાજ, મગ ચણા વગેરે
હિસાબ=ગણતરી, ગણના
ગરજ સારે છે=કામ બજાવે છે
બરખાસ્ત કરી=બંધ કરી

પાઠ ૬૦.

ડાળખું=બત
ગાંઠડા=ગુચળી
કુંપ=ડાખળી
વસંત ઋતુ=ફાગણ ને ચૈત્ર મહીનો
ડાળી=બુંદ
લહેજતદાર=સ્વાદિષ્ટ સ્વાદ આપે એવી
પૂડુ=પડ

પાઠ ૬૧.

આચ્છાદન=ખૂબ ઉકળેલુ પાણી
પુડા=પડ

મતી=માફક આવતી
ટવ=આદત, મહાવરો

પાઠ ૬૨.

ગળપણ=મિઠાશ
વાઢ=શેરડીનું ખેતર
કોલુ=શેરડી પીલવાનો સંચો
ગિરાજ=ધાગો
શુદ્ધ=ચોકખું સરસ,
મેલી=શેરડીના રસને ઉકાળવાથી જે મેલ ઉપર તરી આવે છે તે
મસ્કો=માખણ
અણગમો=નાપસંદગી
બીટ=વિલાયતી લાલ કંદ
પતરા પતરાવાળી=જેમા પતરીઓ એટલે પડ દેખાઈ તેવી

પાઠ ૬૩.

ભાત=રાંધેલા ચોખા
ડાંગર=છોડવાળુ ભાત
પંખાળી=પાંખોવાળી
ત્રાંબાસાળ=ત્રાંબાની રંગની શાળ ડાંગર
પાણસાળ
સાળ=ડાંગર
મંગાળીઉ=મંગાળેથી આવેલું
મુખણું=માં ઉપરની પાતળી અણીદાર સળી
કાનમ=ભરૂચ જિલ્લાનો એક ભાગ

પાઠ ૬૪.

નિભાવ=ગુજારો નિભા-
મેદો=પરસુદી
રવો=દાણાદાર ઘઉંનો લોટ
ભાલ=ધોળકા તથા ધંધુકાનો પશ્ચિમ ભાગ અને કાઠિઆવાડનો કેટલો ભાગ
આરારૂટ=એક જાતના છોડના કંદનો લોટ,
સત્વ=કસ

પાઠ ૬૫.

વિચિત્ર=તરેહવાર, ન-
વાટ જેવું
સુદ્ધા=સાથે
વણસાદોડી=દોડીની એક જાત
જામ=જમરૂખ
ડુંગળી=કાંદા
ફૂટે છે=ઝરે છે

પાઠ ૬૬.

ભાળ=ખોળ પત્તો
કળા=યુક્તિ, હુન્નર,
ઉંધી=અવળી ઉંધી
ઉંધીઉ=ઉંબાડીઉ
ઓળો=લીલા શેકેલા ચણા
ઢોકળા=ઈંદડા

પાઠ ૬૭.

બિમાર=માંદા, રોગી
સંગ્રહણી=વારે વારે ઝાડો થવાનો રોગ
મરડો=પેટમા દુખીને ઝાડો થવાનો રોગ
અરૂચી=અભાવ અણગમો
મધુરૂ મધરૂ=થોડુ થોડુ

બેસુમાર=ગણીજ

ગરદની=ગાજવાળ

થાણુ=મથાળુ

ભર=નીચ પાસે પાસ

સિમાન=રોગ મદદાડ

કનજ=મકામ

મના-પગી ઉતરી

આગુવતુ=વાકુ વળુ

દ્વાર-દ્વાર આવવાની જગ્યા

વિદાય થઈ=ગઈ

પાઠ ૬૮.

બે માવ=થાક

અવયવ=ભાગ

ક્રિયા=કામ

માહીતી=જાણ ખબર

નાજુક=કોમળ

મગજ=મગજનો નાબડો

રક્ષણ=બચાવ

ફેફસા=શ્વાસોશ્વાસની ઇંદ્રિયો

હૃદય=લોહીની ટાંકી

કાળજુ=પેટની જમણી બાજુએ માસનો મોટો કટકો કે તે પિત્તાશય

પડખે=બાજુએ

આતરડા=ગુંચળુ વળેલો દાનડા જેવો પેટનો ભાગ એ જઠરની નીચે ડાબી બાજુ પર છે

પેડુ=પેટની નીચેનો ભાગ

ખાસ=જુદુ

વાટે=રસ્તે

પેટ=ઉદર

જઠર=પાચન થવા માટે પેટની ડાબી બાજુએ ખોરાક ભરવાની કોથળી

લાગણી=અસર

જુસ્સો=મનનો ઉભરો, લાગણી

પાઠ ૬૯.

સ્વચ્છતા=ચોકખાઇ

આરોગ્ય=તંદુરસ્ત

ખસ=ઝીણી ફોલ્લી

દાદર=દરાજ

ભયંકર=ગંભીર

બાગી=પડ

આવરદા=આયુષ્ય

અડાયા=છાણ સુકાઇને બનેલા તે

મંજન=માંજવા કે સાફ કરવાની વસ્તુ

અવાળુ=દાંતના પિઢિયા

કંજુસાઇ=ખખીલાઇ

ઉલ=જીભ ઉપર વળગેલુ વાસી થુક

ખોડો=ઉખડેલી ચામડીની મેલી રજ

નખડાની=ખજવાળવાની

નખીઆ=નખ વડે ખજવાળથી ઢીમડા જેવુ થાય છે તે

દાતી કરવી=કાસકીના દાતામા ખડબચડી લાગી ગુંથવી અથવા ગાગરના દાણા ઘાલી તે વડે માથુ ઓળવુ તે

લીખો=જૂ માકડ વગે

જેના છેડા

માથાવટી=ગુગડાનો

માથાપર ઓઢવાનો ભાગ જે ચીકટાય છે તે

લટીઆ=ક્ષાખા નિમાળાનો ગુચ્છો

અંબોડો=સ્ત્રીઓ પોતાના માથાના વાળ ઓળીને માથા પર વાડે તેની જે ગાઠ વાળે છે તે

લટ=લાંબા નિમાળાની ગુચ્છ

ટાલ=માથાના જેટલા ભાગ પરથી વાળ જતા રહ્યા હોય તેટલો ભાગ

સંભ્રમ=આશા

પાઠ ૭૦.

નાડી=હાથના કાડા આગળની શિરા કે જે વડે લોહીની ગતિ તથા રોગ સમજાય છે તે

જઠરાગ્નિ=પેટની ગરમી

એંજીન=વરાળ પેદા કરીને ગતિ આપનારા સંચો

પાઠ ૭૧.

મળાપ=સમાગમ, મળવું તે

ભસ્મ=રાખ ખાખ

ગુસ્સા=ક્રોધ

વેગ=ગતિ, ધ્યાન

ડુખ=મગજ

પાઠ ૭૨.

સમોન=માડા

પિત્તાશય=પિત્ત ભેગું થાય છે તે જગા

જઠર=ખોરાક પચાવનારી મુખ્ય ઇંદ્રિય

અન્નનળી=જે રસ્તે ખોરાક પેટમા જાય છે તે નળી

માસ પિંડ=માસનો લોચો

પિત્ત=લિલાશ પડતો પ્રવાહી પદાર્થ

વાળ=ચીકણું પુક

ઉન્ગી=મોકળી, વાંગર

નળીઓ=ધ્રાસ

નીરા=ઝીણી નસ

દ્રવ=પ્રવાહી

રોપ ત્યારે

મગ=મેન, નરક

પાઠ ૭૩.

વગ=જાત

મુસ્ત=આળસુ

સરીસનાસત= મનનાળ

તાર=તાતણા

તણુ=કાંત

કાગેટા=પત ગીઆ । રાખવાની નાની ગોળ ૬ડી

ગોટી=૬ડી

કોકડી=તગડના ઉપર નકુ આનેર નાટાળેલ જે સુતર તે

મ્હૈસુર=દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમા એક દેશી રાજ છે

પતાસર=તજવીજથી
સાળ=કપડા વણવાનો સંચો
સાનાકુ=રગડા
કાઠિ=મજબુત, ઘણા સમત ચાલે એવા

પાઠ ૭૪.

વણ=કપાસનો છોડ
ચાનીઅ=કપાસના બી ઠન કપાસ લોઢવાનો સંચો
નરમો=કપાસમાથી કપાસીઆ તથા રૂ જુદુ પાડવાનો સંચો
ગાદલા=ગોદડા
પુણીઓ=રૂના ગાળાનો વેતેક લાંબા ને આંગળી જેટલા જાડા એવો જે આકાર કાતવા માટે તૈયાર કરેલો તે
રેટીઓ=સુતર કાતવાનો સાદો સંચો
વાટા=ગોળ આકારની લાંબી પુણી
વણકર=વણવાનુ કામ કરનાર
તાણો=તાર

પાઠ ૭૫.

ઓગે=મળદને ઓઢાડવા સારૂ મોવેનુ કપડુ
રૂવાટી=રૂમળા અને ઝીણા વાળ
ઘટ=જાડા
ગીચ=પાસ પાસ
ઉઝરડા=કાપા ચરમમા
લાજમર્યાદા=આબરૂ અને અદબ
મરજાદા=અદબ, મર્યાદા
કુદરતી=ઈશ્વર તરફથી મળેલી

પાઠ ૭૬.

રૂમાલ=મો સાફ કરવાનો કકડો
પ્રવેશ કરે=દાખલ થાય
હીડળ=કડી
સુતરેલ=સુતરાઉ સુતરના
ઉકળાટ=ઘામ
કરકરૂ=ખરબચડુ
ખાળે=અટકાવે
સુજની=રજાઇ

પાઠ ૭૭.

ગરમાવો=ગરમી, હુંફ
ઝેબ=ઝોખા
અકારા=અણગમો આપે એવા
લૂ=ગરમ હવાનો ઝપાટો
મંદવાહક=ધીમેથી વહેવડાવનાર
તીવ્રવાહક=જલદીથી વહેવડાવનાર
ગરજ=કામ
સારતા=બજાવતા
પોમ=રૂવાટી જેવુ કપડા પર હોય તે

પાઠ ૭૮.

ફુઅડ=ગંદી
સાવરણી=બુહારો
પરસાળ=ઘરમા પેસતા પહેલો ઓરડો આવે છે તે

ઢીએ=ઢર ગાડા
જ=ગજ
...ગી રજ
ઉથમીને=ઉચકીને

પાઠ ૭૯.

...ણ=સૂર્ય ચંદ્રના
...ઉપર પડતી પૃથ્વી
ની છાયા
આગણું=આરણા આ
...ની જગ્યા
ઓ...તી=નીપણમાં
...ગુઠેથી પાડવામા
...વતી નકની
...લગ-એલાયદી
જુદી

પાઠ ૮૦.

માત્ર=ફક્ત
અંગ=શરીરનો ભાગ
મોજથી=આનંદથી
શ્વાસ=દમ
પોપટ=ગુજગાન ગુજારે
સ...=...
મારગ...=માર્ગ બ...
...
મનાળ=...
...=...પળ પાતન
ની ...
...=કદાચ
...=...વા ...
...ને માગવો તે

ધા...=મીઠ
ગમ થતાશી=જતી
રહેનારી દેખાતી
બંધ થવાથી,
...=મટી દૂર થ
ગુ...=...
...=...
ચેન=સુખ
નપ...=મહા...
કાઢીને
...=પિંડા
ભવ=અવતાર
...=ગમત ...
...

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો૦ કૃત.

અર્થની નોટો

બાળવર્ગની નોટ બે આના જમા—મૂળાક્ષર શિક્ષણ, ...રાત મૂળાક્ષર લખવાનો ક્રમ, બે અક્ષરના શબ્દો, ત્રણ અક્ષરના શબ્દો, બારાખડી, આંક, ભાગ ૧ લાના અર્થ, ભાગ બીજાના અર્થ, ગીત અને કવિતાની સમજુતી, ...ની ડ્રિલ, પોતાની જગાએ જતી વખત બોલવાની ડ્રિલ, ...જતી વખત બોલવાની ...લ એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ, સરવાળાના દાખલા, બાદબાકીના કોઠા, દડાની રમત વગેરે

પહેલીના અર્થ અઢી આના જેમા—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠનો સાર, અઘરા શબ્દો, જોડાક્ષર, ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ વગેરે

બીજીના અર્થ ચાર આના જેમા—અર્થ, કવિતાની સમજુતી પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળ, પાઠવાર અઘરા જોડાક્ષર, ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ વગેરે

ત્રીજીના અર્થ પાચ આના જેમા—અર્થ, કવિતાની સમજુતી પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર, ભૂગોળના સવાલ, પાઠવાર અઘરા શબ્દો જોડાક્ષર, ડંડાની ડ્રિલ વગેરે

ચોથીના અર્થ સાડાસાત આના જેમા—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, તમામ પાઠના સવાલ તથા સાર અઘરા શબ્દો, જોડાક્ષર, સુરત જીલ્લાની ભૂગોળ, ડ્રિલ વગેરે

પાચમીના અર્થ આઠ આના જેમા—અર્થ, કવિતાની સમજુતી, વ્યુત્પત્તિ, પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર [illegible]ના નિયમ બ્રિટિશ હિંદના [illegible] ભાગ વગેરે

છઠ્ઠીના અર્થ નવ આના જેમા—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બને રીતે કવિતાનો અન્વય, કવિતાની સમજુતી પાઠના સવાલ, પાઠનો સાર વગેરે

સાતમીના અર્થ દસ આના જેમા—શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને ૩૬ બને રીતે, કવિતાનુ વિવરણ–સ્ફુટીકરણ, પાઠના સવાલ, કવિતામા આવેલા ભક્તોની ઓળખાણ વગેરે

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાના અર્થ ૪ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૨જાના અર્થ ૫ આના

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૩જાના અર્થ ૭ આના

ત્રિવેદિ વાચનમાળા સાતે પુસ્તકોના અર્થો તૈયાર છે.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ શાહપોર–સુરત

સી. ડી શાહ એન્ડ કો. [illegible]

સોસાયટી [illegible] પારસી સ્વર્ગની નોંધ

આગ સ્વર્ગની નોંધ	૦-૪-૦	પાંચમીના અર્થ	૦ ૮-૦
પડીના અર્થ	૦ ૪-૦	છઠ્ઠીના અર્થ	૦ ૯ ૦
બીજીના અર્થ	૦ ૪-૦	સાતમીના અર્થ	૦ ૧૦ ૦
ત્રીજીના અર્થ	૦-૫-૦	[illegible]	
ચોથાના અર્થ	૦ ૬-૦	[illegible]	

[illegible] વાચનમાળા પુસ્તક [illegible] ના અર્થ
[illegible] વાચનમાળા પુસ્તક [illegible] ના અર્થ
[illegible] વાચનમાળા પુસ્તક [illegible] ના અર્થ

બીજા [illegible] માટે

[illegible]

"[illegible] શિક્ષક

[illegible] વાચનમાળા પુસ્તક [illegible]
આગ [illegible] ૦-[illegible]
પડીની [illegible]
બીજી [illegible] ૦ [illegible]

[illegible]

[illegible] છગનલાલ [illegible]